

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОСТІ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Дарина Станко

Кандидат філологічних наук, викладач, кафедра англійської мови,
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»,
88000, Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, вул. Університетська, 14,
e-mail: dashastanko@gmail.com

UDC: 811.111 42

ABSTRACT

Characteristics of emotional expression in political discourse from the standpoint of functional syntax are analyzed in the article. The purpose of scientific research implies the expression of emotion features in the political discourse clarifying the specifics of its expression on the syntactic level. Political discourse is understood as the use of language in social and political sphere of communication and, increasingly, in public communication.

Key words: semantics, functional syntax, communication, emotional, political discourse.

Стаття присвячена аналізу особливостей вираження емоційності у політичному дискурсі з позицій функціонального синтаксису. Мета наукового дослідження передбачає встановлення особливостей вираження емоційності у політичному дискурсі зі з'ясуванням специфіки його вияву на синтаксичному рівні. Політичний дискурс розглядається як вживання мови в соціально-політичній сфері спілкування і, ширше, у публічній сфері спілкування.

Ключові слова: семантика, функціональний синтаксис, комунікація, емоційність, політичний дискурс.

Дослідження політичного дискурсу у закордонних і вітчизняних наукових працях охоплюють все більше коло лінгвістичних питань, що зумовлено не лише посиленням ролі політики та політиків у світі, їхнім перебуванням у центрі уваги засобів масової інформації, а й виникненням та розвитком низки нових дисциплін – іміджології, конфліктології тощо.

І хоча політика та її вираження у мові неодноразово поставали предметом дослідження багатьох дослідників, та найбільший акцент зроблено на виявленні особливостей лексико-семантичної системи мови, оскільки вона найбільшою мірою підпорядкована впливу соціальних чинників. Так питання формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов постають у працях А.А. Бурячка [3], теорію і практику російського красномовства висвітлює Л.К. Граудіна, Є.М. Ширяєв [8], конотативний аспект фразеологічних одиниць в англійському політичному тексті досліджується А.Є. Фалієєвим [10], семіотиці політичного дискурсу присвячені праці Є.І. Шейгал [11], текст і зміст політичних дебатів аналізує Т.А. Ван Дейк [14]. І оскільки сучасні лінгвістичні дослідження спрямовані на вивчення нових різновидів дискурсу, зокрема політичного, що перебувають у процесі становлення, то аналіз особливостей вираження емоційності у політичному дискурсі з позицій функціонального синтаксису засвідчує актуальність цієї статті.

Метою дослідження є встановлення особливостей вираження емоційності у політичному дискурсі зі з'ясуванням специфіки його вияву на синтаксичному рівні, що зумовлює необхідність розв'язання таких завдань: визначити кваліфікаційні ознаки емоційності політичного дискурсу, описати особливості функціонально-синтаксичної репрезентації емоційності та простежити закономірності емоційного самовияву автора у дискурсі цього типу.

Окреслюючи поняття політичного дискурсу у статті звернемося до двох основних підходів: з одного боку розглядатимемо його як «сукупність усіх мовленнєвих актів, які використовують у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, які базуються на певних традиціях та перевірені досвідом» [12, с. 22], а з іншого – як «будь-які мовленнєві утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких належить до сфери політики» [12, с. 23] та «сукупність дискурсивних практик, що ідентифікують учасників політичного дискурсу як таких або формують конкретну тематику політичної комунікації» [2, с. 246].

Відзначимо, що О.С. Кубрякова та О.В. Александрова розмежовують поняття «дискурс» і «текст», розуміючи перше як когнітивний процес, пов'язаний з мовленням, а друге – кінцевий результат мовленнєвої діяльності (зафіксовану форму) [7, с. 186-197]. І хоча ми не можемо говорити про чітке розмежування цих двох термінів у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці, у статті підтримуємо точку зору про те, що аналіз дискурсу передбачає дослідження тексту, який постає ядерним елементом дискурсу.

Таким чином, політичний дискурс – це вживання мови в соціально-політичній сфері спілкування і, ширше, у публічній сфері спілкування. Належність тексту до політичних категорій визначається і його тематикою, і місцем у системі політичної комунікації. Як мовний матеріал у дослідженні будемо використовувати виступи політиків, політичних оглядачів і коментаторів, публікації у засобах масової інформації, матеріали спеціалізованих видань різної тематики, що стосуються певних політичних аспектів.

Відомо, що відображення політики в лексико-семантичній системі мови передбачає наявність таких аспектів проблеми: ідеологізація нейтральних слів, деідеологізація, ідеологічна нейтралізація, вторинна ідеологізація, переідеологізація тощо. Ці спроби відображення політики у слові, найрухливішому мовному ярусі, чітко свідчать про соціально-оцінний характер використання лексичних одиниць, що виражається у свідомому виборі мовних засобів викладу, яким притаманне відповідне емоційне забарвлення, конотація, закладені експліцитно або імпліцитно у значенні тієї чи іншої лексичної одиниці.

За твердженням О.Г. Волкова, вплив політичного тексту на громадську свідомість важко переоцінити: політичні інститути влади за допомогою тексту нав'язують розуміння соціальної ситуації, і, що більш суттєво, впливають на формування світосприйняття [4, с. 1]. Отже, найкраще призначення політичного дискурсу проявляється в тому, що визначаючи світосприйняття особи він водночас керує нею. На думку А.Ю. Мазая, дискурс політика завжди яскраво емоційно забарвлений, оскільки метою його виступів є переконання слухачів, що вимагає добору і використання спеціальної лексики [13, с. 153]. Характерна для цього типу дискурсу функція переконання говорить сама за себе – текст повинен бути переконливим, а тому він має бути логічним, легким для сприйняття та запам'ятовування, заторкати емоційну сферу, стосуватися як об'єктивного, так і особистого. Для досягнення конкретних політичних завдань можуть використовуватись не тільки певні слова, але й та чи інша синтаксична конструкція. Так А.П. Загнітко не визнає коректною точку зору, що у синтаксисі маншою мірою, ніж у лексиці, відображаються особливості політичної комунікації, оскільки синтаксична організація мовлення, як форма для вираження відповідного змісту, відіграє суттєву роль у вияві функції впливу публіцистики [5, с. 10].

У лінгвістиці останніх десятиліть значно поживилося дослідження реченнєвих елементів «модифікаційно-супровідного (інфраструктурного) рівня» [6, с. 3] – вставних та вставлених одиниць як досить об'ємних, виразно індивідуальних і достатньо типових засобів мовного вираження думок, почуттів. Зацікавлення ними постало у зв'язку з новими концепціями, зорієнтованими на вивчення загальнонаукової проблеми «людина в мові» або «мова в дії», коли акцентується увага на сутності діяльності людини, яка повідомляє про факти чи події, реагує на них, по-своєму вербалізує почуття і бажання в процесі пізнавальної діяльності, словесно формує поняття, думки, висновки, спонукає співрозмовника до дії тощо [9, с. 4–5]. Таку різноманітність мовленнєвих потреб і виявів у своїй комунікативній завершеності реалізують передусім засобами синтаксису, зокрема й системою вставних конструкцій, які отримали неоднакову термінологічну кваліфікацію мовознавців. Їх визначають як вставні слова, словосполучення, речення (М.Я. Плющ, К.Ф. Шульжук), вставні одиниці (В.І. Грицина), вставні компоненти (А.П. Загнітко), оцінювальні кваліфікатори або вставні і вставлені компоненти (З.П.Олійник) тощо. Оскільки згадані терміни не мають принципових сутнісних відмінностей, надалі послуговуватимемося ними як синонімічними, кваліфікуючи їх як одиниці, введені до речення на семантико-комунікативному та

функціонально-синтаксичному рівнях для вираження емоційності у політичному дискурсі. Враховуючи той факт, що в англомовній науковій літературі не має чіткої класифікації вставних слів, словосполучень та речень, у статті аналізуватимемо їх за запропонованою російськими мовознавцями системою наступним чином:

1. Зі значенням упевненості/непевненості, сумніву щодо повідомлення: *to be sure, it is difficult to say, there is every reason to believe, in fact, in reality, it is (not) true, whatever the truth, perhaps, indeed, it seems, it's (un)likely to* та інші. Так у політичному дискурсі *It's not clear who that new choice might be. There is not a groundswell for the most prominent Republican still openly considering a run, 2008 vice presidential nominee Sarah Palin, to jump in: Three in four Republican primary voters said they would not like to see her enter the race. Just 23 percent said they wanted to see a Palin candidacy* (CBS News. 04/10/2011) спостерігається вираження автором інтелектуальної емоції неупевненості, яка впливає на учасників комунікативної ситуації та спонукає їх до вагань, роздумів, кого ж обрати. За допомогою вживання у кожному з речень синонімічних вставних конструкцій збільшується ймовірність переконання або ж запевнення комунікантів у достовірності фактів, про які повідомляється. Тобто виражаючи власну упевненість політик апелює до свідомості виборців і спонукає їх повірити: *As a matter of fact, this represents an enormous workforce that, by working till the last breath, is able to cover far beyond the needs of the camps. Actually, the Kwan-Lio-So play a central role in keeping the DPRK's regime functional* (Global Politician. 29/04/2011).

Також відзначимо конструкції *it appears (does not appear) to, it seems, it's (un)likely to*, які в українській мові репрезентуються як (не) схоже, що (щоб) і виділяються на синтаксичному рівні, на відміну від англійської, де вони вбудовані у предикат висловлювання, як-от: *"When I got back I told my tutor at university and he asked me whether it was an interview," he said. "If it was, it seems I didn't get the job."* Baddum-tish! (The Guardian. 12/08/2011).

2. Ті, що акцентують увагу співрозмовника, підкреслюють основні ідеї: *moreover, by and large, what is needed is..., all we need to complete a picture is...* і т.д. Наприклад, *When it comes to gauging Mr. Obama's re-election prospects, a campaign official said, "The main point is to take a look at... the president's national standing in battleground states."* (CBS News. 14/09/2011), де політик привертає увагу виборців до позиції президента у битві штатів. Або ж викликає інтерес до важливих подій цього року, як-от: *Still, he said, "What is very important this year is the independents and moderates in the middle who are far less concerned with social issues than the economy."* (CBS News. 08/10/2011)

3. Із зазначенням емоційних реакцій, що виражають:

а) радисті, схвалення, позитивну оцінку: *"I'm glad she has said what she has as it is a vindication of the anti-war campaign but the decision to go to war was a failure not just of Blair but the whole Establishment including the security services and Parliament itself."* (The Morning Star. 28/08/2011); *It is notable that virtually all the crises in the former Yugoslavia have been resolved (more or less successfully) by the US, while the EU had been only a silent follower in what was publicly promulgated as a bipartisan endeavor* (Global Politician. 09/05/2011);

б) жаль, провину та іноді навіть звинувачення, що характеризуються негативною оцінкою: *"I did so only at the margin, but I wish I could have done much more for him. There was something about Gordon – he almost had to believe you were only on his side and agree entirely with him to be seen as loyal. Sometimes true loyalty comes from disagreeing."* (The Guardian. 15/07/2011);

в) подив, здивування: *Her boldness, as it turns out, is not only down to the deputy leadership. Again, one can't quite imagine the idea bringing smiles to the faces of, say, Hazel Blears or James Purnell, but Harman is also of the opinion that the government now finds itself in an exciting new phase...* (The Guardian. 06/12/2011);

г) хвилювання, турботу: *Unfortunately, President Obama's important and constructive speech embracing and supporting the peaceful, democratic revolutions in the Arab world was also undermined by an unhelpful and surprising set of remarks about Israel and the Palestinians that will not advance the peace process and in fact is likely to set it back* (The Weekly Standard. 20/05/2011);

д) смуток, пригніченість: *"I think this left a scar... that I hoped I could remedy, and help him operate in a different way."* (The Guardian. 15/07/2011); *"Just because the fiscal situation is tight, it doesn't mean there aren't big progressive choices to be made," she says, rather sternly. "And it doesn't mean Labour can't cope."* (The Guardian. 06/12/2011);

е) презирство, обурення: *"It's absolutely outrageous. This government is going into universities and telling people what they can and can't read."* (The Morning Star. 07/06/2011); Moderator: ... Are you with Governor Perry that Social Security is a Ponzi scheme? Herman Cain: *I don't care what you call it, it's broken. And here is my solution* (The Washington Post. 12/09/2011);

є) почуття переваги, самовпевненість: *Last week, Clegg suddenly came out and said Gove's mission must not be allowed to benefit the "privileged few" or entrench inequality. Adopting a newly assertive tone, he infuriated many Tories by also insisting that free schools be barred from making profits.* (The Guardian. 11/09/2011);

ж) сором, провину: *The House seat opened up when Weiner was pushed by party leaders to resign after sending sexually provocative tweets and text messages to women he met online. The trouble for Weiner began when a photo of a man's crotch surfaced on his Twitter feed. He initially denied the photo was of him but later admitted it was* (CBS News. 14/09/2011);

з) страх: Tae Jin Kim: ...Hundreds of thousands of ordinary North Koreans are wearing their lives down to sustain Kim Jong-il's rule. Javier Delgado Rivera: *What does terrify the most to prisoners, torture?* (Global Politician. 29/04/2011);

и) спокій, почуття безпеки: Moderator: *Speaker Gingrich, would you raise the retirement age for Social Security recipients?* Newt Gingrich: *No, not necessarily, but let me start with -- I'm not particularly worried about Governor Perry and Governor Romney frightening the American people when President Obama scares them every single day.* (APPLAUSE) (The Washington Post. 12/09/2011);

і) почуття симпатії, прихильності: *With respect to some of the questions that were asked in the last segment on the economy, I would just say this. Some people say that Barack Obama's economy is a disaster* (The Washington Post. 12/09/2011).

Синтаксис як найважливіший стилет вірний засіб, міцно пов'язаний зі змістом висловлення. Діапазон соціально та політично зумовлених явищ постає досить широким. Тож проілюструємо особливості вираження емоційності у політичному дискурсі на рівні синтаксичних конструкцій.

Інверсія як порушення прямого порядку слів, «в результаті якого виділяється який-небудь елемент та отримує спеціальні конотації емоційності та експресивності» [1, с. 162], в сучасній англійській політичній пресі реалізується через:

а) предикатив. Так порушення порядку слів у висловлюванні *"Even more disgusting was the voters who were bussed in by Pawlenty, fed by Pawlenty and wore T-shirts for Pawlenty and then voted for Bachmann* (Huff Post Comments. 08/2011) засвідчує емоційність автора, невдоволеність з приводу вибору прибічників Павлинті;

б) обставини, які заповнюють перші позиції у реченні, як-от: *Never in the field of human conflict was so much owed by so many to . . . the Navy* (The Times. 24/08/2011), де автор упевнено стверджує свою позицію.

2. Конструкції із займенниками *whoever, whatever, whenever* та їх синоніми найчастіше змушують учасників комунікативної ситуації замислитись, подають надії, наприклад: *"Whoever runs against Obama is going to have to be strong."* (National Review Online. 19/04/2011), *After all, whenever politicians moan and groan about how Washington isn't "working," or, as the president likes to say, whenever his agenda crashes against democracy, that the system is "broken," well, it's probably not.* (Real Clear Politics. 27/07/2011).

3. В експресивній конструкції емпатичне дієслово *do* зустрічається у ролі підсилювача значення основного дієслова. Відтак у висловлюванні *I really do believe that Europeans have never contemplated filling in the military and security vacancies in the Balkans. As far as the regional peoples are concerned, they should realistically ask the EU only for lessons on building sustainable democratic societies* (Global Politician. 09/05/2011) Стево Пендаровські висловлює упевненість та навіть переконання, щодо мирного ставлення європейців до країн Балканського регіону, на відміну від Гаріет Гарман, яка в інтерв'ю повідомляє про свої напруженість, побоювання, хвилювання щодо покладених на неї зобов'язань: *"I do feel energised," she says, "because I've got a mandate from the party, and therefore I'm in a different situation from other cabinet members. I'm accountable to the party, and I know what I said I would do..."* (The Guardian. 06/12/2011).

4. Конструкції, у яких політик умисно ставить запитання та надалі відповідає на них, спонукають учасників комунікативної ситуації сприйняти запропонований варіант відповіді

як єдиний і правильний. Автор такого типу повідомлень демонструє почуття гордості, переваги та особистої значущості. Для прикладу, у виступі *Rick Perry: One of the things that's really important, one of the things that the Fed Reserve chairman said was the most powerful -- one of the most powerful things that happened, was tort reform that we passed in that state. And you want to talk about some powerful job creation? Tell the trial lawyers to get out of your state and to quit costing businessmen and women. (APPLAUSE) (The Washington Post. 12/09/2011)* через конструкцію запитання-відповідь чиновник демонструє презирство щодо свого опонента та викликає інтерес у слухачів/читачів до реформи, якою пишається.

Структури цього типу можуть також виражати подив, але це тільки на перший погляд: вказуючи на помилки конкурентів автор справляє на виборців позитивне враження про себе, запропоновані ідеї. Дискурс із запитань та відповідей самого політика спонукає комунікантів протиставити добро і зло, позитивні і негативні позиції, схиляє їх до формування потрібних мовцю суджень: *Even so, Labour's deputy leader is still recognisably the same person who, as a 32-year-old MP, announced her arrival in the Commons by asking Margaret Thatcher about an issue that had never come up at prime minister's questions. "I said, 'The school holidays are coming up - isn't it a problem that there aren't after-school clubs?' she remembers. "And they all groaned - and it was my side, as well as the Tories. It was like, 'What is she talking about?' It was OK to talk about coalmines, or the money supply, or motorways - but if you talked about something like maternity leave, it was, 'What are you doing?'" A quarter-century on, her occasionally defensive bearing suggests she suspects the groaners are still waiting to get her (reading through a cuttings file that bulges with tabloid caricatures of "Hattie Harpers", you can see her point) (The Guardian. 06/12/2011).*

5. Як відомо, риторичні запитання не передбачають відповіді, вони вживаються з метою привернути увагу, посилити вплив та емоційний тон, іноді викликати почуття піднесення, щастя. *Iranian President Mahmoud Ahmadinejad: ...Second, the nuclear bomb is useless and ineffective. The Zionist regime has nuclear bombs. At the same time, did it succeed in its war against the Gazans? Did its nuclear bomb give it victory in the 33 Day War against Lebanon? Were the former Soviet Union's nuclear bombs able to save the Soviet Union from collapse? (Euronews. 05/08/2011); Newt Gingrich: ... So don't let anybody to lie to you, starting with the president. No change. But if you are younger and you would like a personal account, you would control instead of the politicians. And you know you'll have more money at the end of your lifetime if you control it than the politicians. Why shouldn't you have the right to choose? (The Washington Post. 12/09/2011).*

6. Паралельні конструкції, які конкретизують зміст викладу: *And that's what we need to be focusing on in this country, freeing up the small businessmen and women to do what they know how to do, which is risk their capital and give them half a chance to have an opportunity to have a return on that investment, and they will go risk their capital. That's what the president of the United States needs to do: Quit the spending. Give clear regulatory relief and reform the tax code (The Washington Post. 12/09/2011).*

7. Конструкції з чужим мовленням, що ґрунтуються на включення в авторське мовлення іншої особи або джерела інформації. Вживаючи висловлювання притаманні російським політичним ідеям чи пропаганді політичний діяч експлікує інтерес до російсько-британської співпраці, що наглядно демонструє приклад: *"In the last 20 years Russia and Britain have both come a long way but each largely on their own. In the next 20 years I believe we can go very much further as we prove that 'Вместе мы сильнее' [we are stronger together]." (The Guardian. 12/09/2011).*

8. Порівняльні конструкції, в яких політики репрезентують симпатії або ж антипатії, як-от: *"The longer you speak with the gangster head of a country, the more victims there will be ... until these cannibals are erased from the story," Berezovsky said in a telephone interview from London (The Guardian. 12/09/2011); Additionally, in the Balkans we have never come close to the point of believing that some political party with Muslim roots is controlling parts of the army or the intelligence services, as was and is still the case, for example, in Lebanon (Global Politician. 09/05/2011).*

Отже, політичний дискурс як засіб впливу на учасників комунікативної ситуації та на соціум зокрема вимагає ґрунтовного дослідження. Аналіз функціонально-синтаксичних особливостей вираження емоційності у дискурсі цього типу засвідчує можливість їх репрезентації за допомогою вставних та вставлених слів, словосполучень, речень, паралель-

ними, порівняльними конструкціями, риторичними запитаннями та іншими синтаксичними засобами, яким властиві емоційність, експресивність. Спостережено, що вставні конструкції за своїм граматичним ладом відповідають вимогам до структурного оформлення односкладного чи двоскладного речення і здебільшого слугують початком дописів. Одиниці функціонального синтаксису орієнтовані на психологію передбачуваного учасника комунікації для адекватного сприйняття замислу автора і щонайтісніше пов'язані зі змістом політичної інформації, її спрямуванням й адресованістю, що у поєднанні імпліцитних та експліцитних компонентів смислу постають потужним засобом переконання і впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика английского языка. – М.: Просвещение, 1990. – 304 с.
2. Баранов А.Н. Диагностика российской коррупции: социологический анализ, 2008. Электронный ресурс. Режим доступа:
3. <http://www.anti-cor.ru/awbreport/index.htm>
4. Бурячок А.А. Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов. – К.: Наук. думка, 1983. – 248 с.
5. Волков А.Г. Использование политического текста институтами власти. Электронный ресурс. // Культура народов Причерноморья. Том 47. Вопросы духовной культуры. Режим доступа:
6. http://elib.crimea.edu/index.php?option=com_content&task=view&id=33
7. Загнітко А.П. Сучасний політичний газетний дискурс: риторика і синтаксис // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. Т.16 – Донецьк: Східний видавничий дім. – 2007. – С. 5–19.
8. Зарицкий М. С. Стилистика сучасної української мови. – К.: Парламентське видавництво, 2001. – 154 с.
9. Кубрякова, Е.С., Александрова О.В. О контурах новой парадигмы знания в лингвистике // Структура и семантика художественного текста : доклады VII междунар. конф. – М., 1999. – С. 186–197.
10. Культура русской речи. Учебник для вузов. Под ред. проф. Л. К. Граудиной и проф. Е. Н. Ширяева. — М.: Издательская группа НОРМА—ИНФРА М, 1999. – 560 с.
11. Сучасна українська літературна мова. Підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища шк., 1993. – 366 с.
12. Фалилеев А. Е. Коннотативный аспект фразеологических единиц в английском политическом тексте // Вестник Мордовского госуниверситета. - 2008. – № 3. – С.167-168.
13. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса: Монография / Ин-т языкознания РАН; Волгогр. гос. пед. ун-т. – Волгоград: Перемена, 2000. – 368 с.
14. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. М.: ИТДГК «Гнозис», 2004. – 326 с.
15. Эпштейн О.В. Семантико-прагматические и коммуникативно-функциональные категории политического дискурса. Электронный ресурс. // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2008. № 2 (2). – С. 150-156. Режим доступа:
16. http://www.gramota.net/articles/issn_1997-2911_2008_2_55.pdf
17. DIJK T.A VAN. Text and Context of Parliamentary Debates. Электронный ресурс. // Cross-cultural perspectives on parliamentary discourse./ edited by Paul Bayley 2004. P. 339-372. Режим доступа:
18. http://books.google.com/books?id=m_GnECGIUrEC&pg=PA339&lpg=PA339&dq=Text+and+Context+of+Parliamentary+Debates&source=bl&ots=fkHgnRvUe6&sig=p8h2WabS5aPqgWbDD3L5tzaqSQ4&hl=ru&ei=9luNTqb_MIP0swaq9uwl&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CEQQ6AEwBA#v=onepage&q=Text%20and%20Context%20of%20Parliamentary%20Debates&f=false